

Op de bres voor haaien en roggen

Tekst Niels Brevé, Sportvisserij Nederland

Fotografie Bas Breedvelt en Sportvisserij Nederland

De laatste jaren vangen sportvisserij Nederland steeds vaker gevlekte gladde haaien langs de Zeeuwse kusten en in de Oosterschelde ook incidenteel pijlstaartroggen en ruwe haaien. Sportvisserij Nederland zet zich in voor behoud en herstel van deze bedreigde diersoorten.

Haaien en roggen zijn indicatorsoorten voor een ecologisch gezond ecosysteem. Helaas worden vrijwel alle soorten haaien en roggen bedreigd door overbevissing en vernietiging van hun habitat. De ervaring van de gevlekte gladde haai langs de Nederlandse kust is daarom des te opmerkelijker. Sportvisserij Nederland kreeg in de zomer van 2012 via het evenement 'Shark-atag', waarin gladde haaien worden gemerkt en weer terugzet, veel publiciteit. Gelukkig zijn er diverse andere organisaties die zich bekommeren om haaien en roggen. Zo maakt de Shark Alliance zich al jaren sterk voor het behoud van de kraakbeenvissen en is er vanuit het ministerie van Economische Zaken, de onderzoeksinstituten ICES en IMARES en de beroepsvisserij steeds meer aandacht gekomen voor deze unieke vissoorten.

Zeldzaam mooi

'State of the art – Haaien en roggen in de Noordzee', is de titel van een in 2012 verschenen IMARES onderzoeksrapport. Dit rapport geeft een goed overzicht van de huidige stand van zaken van haaien en roggen in het Nederlands deel van de Noordzee. Het rapport beschrijft dat kraakbeenvissen commercieel oninteressant zijn, waardoor er relatief weinig onderzoek naar gedaan is. Er is daardoor nauwelijks kennis beschikbaar over biologische eigenschappen zoals de verspreiding en populatieopbouw. Dit gebrek aan kennis maakt goed beheer en de beoordeling van het effect van visserijmaatregelen lastig. Oorspronkelijk herbergde de Noordzee 25 soorten haaien en roggen. Daarvan zijn alle Noordzeebestanden gedecimeerd en verdwenen er vier soorten waaronder de sidderrog.

Een tot de verbeelding sprekende soort is de vleet (*Dipturus batis*). Vleet is de grootste roggensoort van Nederland, met een maximale lengte van 285 cm. Aan het eind van de 19e eeuw werd er vanuit Nederland nog gericht op roggen gevestigd, door reizen te ondernemen naar de 'rog- of vleetgronden' bij Helgoland (Hoogendijk, 1893), de zogenaamde 'stinkreizen'. Van de vleet bevinden

de voortplantingsgebieden zich nu vooral in de diepere, noordelijke Noordzee. Jonge vleet kan in principe ook in de ondiepere Noordzee worden aangetroffen, maar wordt hier tegenwoordig nauwelijks meer gezien.

Kwetsbaar

Haaien en roggen zijn kraakbeenvissen (elasmobranchen) die zich bijzonder traag voortplanten. Dit is een van de belangrijkste redenen waarom ze zo kwetsbaar zijn voor overbevissing. De doornhaai bijvoorbeeld was tot aan de jaren 70 van de vorige eeuw de meest algemene haaiensoort in de Noordoostelijke Atlantische Oceaan. Doornhaai kan een maximale leeftijd bereiken van ongeveer 40 jaar. De soort kan grote scholen vormen met uitsluitend vrouwtjes of mannetjes van ongeveer gelijke lengte. Vrouwtjes brengen na een draagtijd van 22 tot 24 maanden maximaal dertien levende jongen ter wereld. Alleen een olifant heeft een vergelijkbare draagtijd van 18 tot 22 maanden. De achterliggende overlevingsstrategie, een investering in een gering aantal, sterke jongen, is de afgelopen miljoenen jaren duidelijk succesvol gebleken. Helaas hebben de elasmobranchen tijdens de evolutie geen rekening kunnen houden met extra sterfte door de moderne visserij.

Geen commerciële waarde

Op onze visafslagen, zoals bij Colijnsplaat, worden gevlekte gladde haaitjes verkocht voor nog geen 30 eurocent per kilo. Verder wordt de meest voorkomende rog van de Noordzee, de sterrog, niet aangevoerd vanwege de slechte smaak, gevangen sterroggen worden daarom dood overboord gezet. In Nederland hebben de soorten dus een lage commerciële waarde. Toch is hier een kanttekening op zijn plaats. Er bestaat helaas een goede, mondiale markt voor haaienvinnen, ongeacht de herkomst van land of soort. De vinnen worden duur betaald voor één traditioneel Aziatisch gerecht: de haaienvinnensoep. Ook de EU is exporteur van haaienvinnen naar Azië. Vier EU-landen (Spanje, Frankrijk, Portugal en

Veel aandacht van media en politiek voor Sharktag.

het Verenigd Koninkrijk) behoren tot de top 20 landen die verantwoordelijk zijn voor 80% van de haaienvangsten.

Europees haaienactieplan

In 2009 werd het European Union Action Plan for the Conservation and Management of Sharks (CPOA) aangenomen in de EU. Een voortvloeisel van het CPOA is een Europees voorstel voor wetgeving tegen het ontvinnen op zee. Hierbij dienen de haaien te worden aangeland met de vinnen 'naturally attached'. Als gevolg hiervan zal de handel in vinnen hopelijk minder aantrekkelijk worden. Zolang de marktprijzen voor haaienvinnen hoog blijven zal het verbod, wanneer niet adequaat wordt gehandhaafd, een papieren tijger blijken. Alleen strenge regelgeving én handhaving kunnen deze wrede en voor haaien desastreuze vorm van visserij tegengaan.

Stakeholders aan tafel

Het CPOA wordt onderschreven door de Shark Alliance, een coalitie van Europese natuurbeschermingsorganisaties, opgericht in 2006. In Nederland zijn Stichting de Noordzee en de Nederlandse Elasmobranchen

Vereniging lid van de Shark Alliance. Ook de Waddenvereniging en het Wereldnatuurfonds maken deel uit van deze club.

Nederland is wat betreft de visserij gebonden aan de EU en moet voldoen aan Europese regelgeving, dus ook aan het CPOA. Daarnaast zijn onderzoeksinstituten als IMARES en de visserijwereld bereid te zoeken naar effectievere maatregelen om haaien en roggen te beschermen.

In 2012 heeft het ministerie van Economische Zaken opdracht gegeven aan IMARES om de status van de haaien en roggen in de Noordzee in beeld te brengen. Andere deelnemers van de Werkgroep haaien en roggen (verder bestaande uit de Shark Alliance, de Waddenvereniging en Sportvisserij Nederland), zijn betrokken als onderaannemer. Het is de bedoeling diverse gegevens bijeen te brengen: de EU-logboeken van schippers en de aanlandingen van visafslagen. Verder worden er interviews gehouden met (oud) vissers, zowel sport- als beroepsvissers. Een reden daarvoor is dat vangsten onder de 50 kilo niet in de EU-logboeken worden gemeld. Vangsten van haaien ➤

en roggen overschrijden vaak die 50 kilo niet, maar zijn mogelijk wel te achterhalen via deze interviews en informatie uit de persoonlijke logboeken.

Het IMARES-onderzoek zal daarnaast worden gebruikt voor de Kader Richtlijn Marien (KRM) om uiteindelijk maatregelen te kunnen adviseren voor een duurzame visserij en betere bescherming van kraakbeenvissen. De uitkomsten worden aangeboden aan de ICES Working Group on Elasmobranch Fishes (WGEF) en worden meegenomen in de twee jaarlijkse rapportage. De WGEF zet de vangstgegevens op een rij en heeft daarbij behoefte aan gedetailleerde informatie over verspreidingsgebieden en een goede identificatie van de diverse soorten. Het is de bedoeling dat dit gaat leiden tot advies én maatregelen voor een duurzame visserij op haaien en roggen. Hierbij is het belangrijk dat een breder publiek wordt bereikt, ook de sportvissers.

Nederlandse beroepsvisserij

Dit beleid zal zeker gevolgen hebben voor de Nederlandse beroepsvisserij. In het verleden richtte de aanvoer van haaien in Nederland zich vooral op doornhaai. Tegenwoordig betreft het in de Nederlandse visserij echter hoofdzakelijk de bijvangst van drie soorten roggen, te weten de stekelrog, gevlekte rog en de blonde rog. Deze worden gevangen tijdens de boomkorvisserij op platvis. Deze vangsten zijn toegenomen, zeer waarschijnlijk door de sterk geïntensiveerde bodemberoerende visserij in Nederland. Maatregelen zouden zich kunnen richten op een selectievere visserij met minder bijvangst. Daarbij is kennis over de overlevingskansen na het overboord

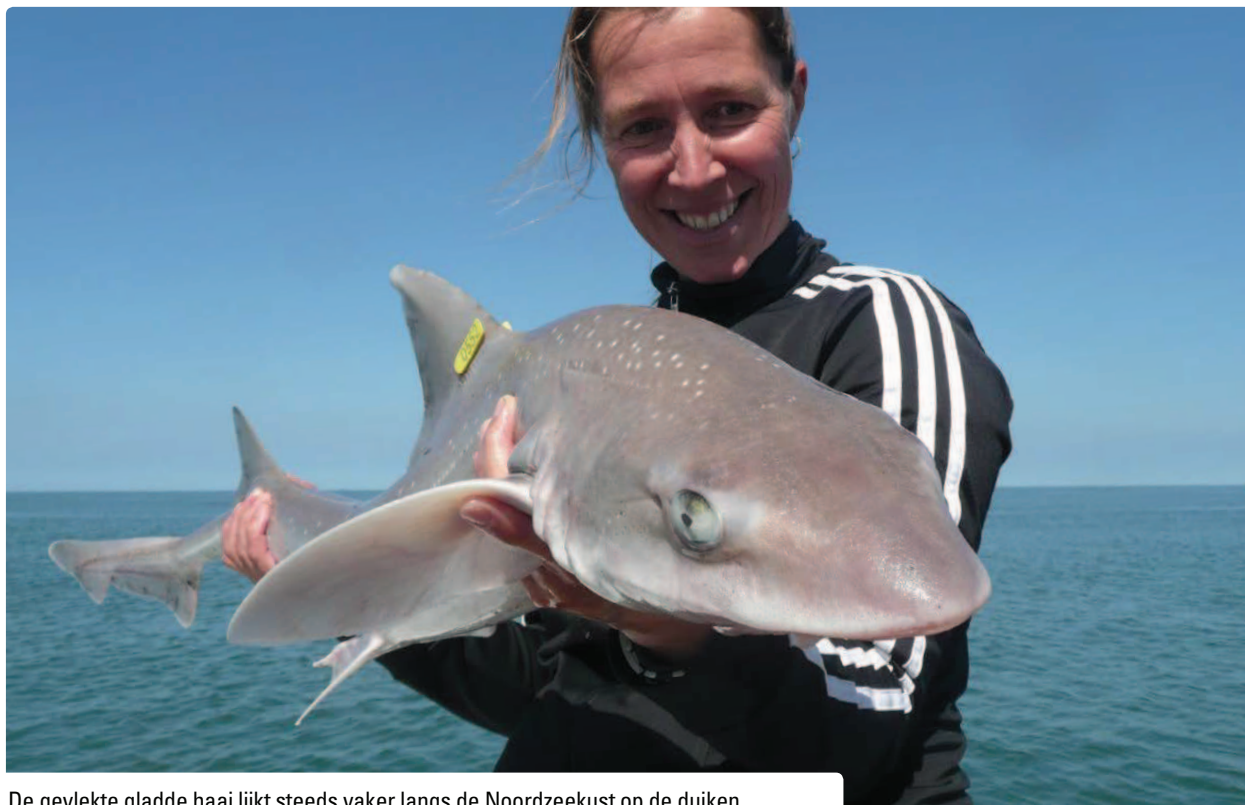
gooien van bijvangst welkom. Van de hondshaai is bijvoorbeeld bekend dat de overlevingskansen goed zijn, van andere soorten is daar nog te weinig over bekend.

Catch & release

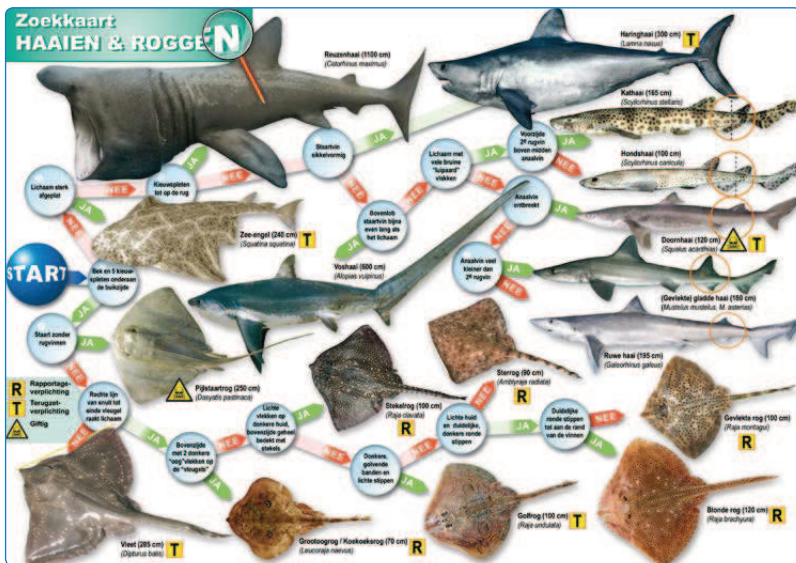
De effecten van de sportvisserij op kraakbeenvissen in de Noordzee zijn vrijwel onbekend, maar de sportvisserij wordt niet gezien als een speler met grote impact. Dit laatste omdat naar verhouding de visserijdruk tengevolge van de sportvisserij gering is en catch & release (vangen en levend terugzetten) eerder regel is dan uitzondering. Als er gezonde populaties zijn van roggen en haaien, dan is dit des te beter voor de sportvisserij. Voor Sportvisserij Nederland was dit de reden om zich in 2010 aan te sluiten bij de Werkgroep Haaien en Roggen en een actieve rol in te nemen bij het Haaienactieplan.

Gladde haaien gemerkt

De voor mensen ongevaarlijke gevlekte gladde haai (*Mustelus asterias*) wordt circa 1.30 meter lang. De dieren leven voornamelijk van bodemdieren zoals krabbetjes en zeewormen. De interesse in deze soort ontstond bij een paar Zeeuwse zeesportvissers die, met Neeltje Jans als thuisbasis, steeds vaker gevlekte gladde haaien vingen. Zij wilden graag meer te weten te komen over de leefwijze, de verspreiding en het migratiegedrag van de gevlekte gladde haai. Bij Sportvisserij Nederland vonden zij gehoor. Dit resulteerde in het merkproject dat in de zomer van 2011 werd opgestart. IMARES verleende de wetenschappelijke begeleiding. Via de Dieren Experimenten Commissie (DEC), werd

De gevlekte gladde haai lijkt steeds vaker langs de Noordzeekust op de duiken.

Zoekkaart voor Haaien en Roggen

In 2009 werden nul-quota voor de meest bedreigde haaiensoorten ingesteld, zoals de haringhaai, de reuzenhaai, zee-engel en doornhaai. Determinatie is echter lastig. Reden voor Sportvisserij Nederland om de Zoekkaart Haaien en Roggen van de Noordzee uit te brengen. De kaart is geplastificeerd en handig voor determinatie van vangsten aan boord en op de visafslag. Per soort is vermeld of ze al dan niet aangeland mogen worden en/of moeten worden gerapporteerd. De zoekkaart is aangeboden aan alle Nederlandse Noordzeereeders via het Informatiebulletin 2011 van het ministerie van EZ. De zoekkaart is voor een gering bedrag verkrijgbaar via de webshop: www.sportvisserijnederland.nl

Surf voor de geraadpleegde literatuur naar www.invisionair.nl

officieel toestemming verkregen om maximaal 1000 gevlekte gladde haaien te merken. In 2011 werden 175 haaien voorzien van een merkje en dit jaar zijn er al 450 haaien gemerkt. In 2012 werd toestemming verleend om ook andere soorten te merken, waaronder ruwe haai en pijlstaartrog.

Merkprojecten hebben vaak een periode van een aantal jaren nodig voordat ze voldoende statistisch bruikbare gegevens opleveren. Inmiddels geven terugvangsten aan dat de gladde haaien en gevlekte gladde haaien in de winter langs de Belgische en Franse kusten naar het zuiden trekken. Deze soort doet vanaf juni onze ondiepe kustwateren aan en verlaat deze kusten weer in september. In Visserijnieuws werd aangegeven dat terugmeldingen worden beloond met een vergoeding van 20 euro. Tot nu toe werden er alleen uit Frankrijk terugmeldingen verkregen. Helaas verdwijner 'onze' haaien vervolgens in de magen van de Fransen. Daarom is het idee ontstaan om in 2013 ook in Frankrijk een merkexperiment te starten zodat we kunnen nagaan of de Franse gevlekte gladde haaien inderdaad de Nederlandse zomerse stranden opzoeken.

Naar de haaien

Vooraf via het evenement Sharkatag ontstond er vanuit de pers, de politiek en vanuit natuurbeschermingsorganisaties grote interesse voor het merkexperiment. Shark-a-tag, of vrij vertaald 'merk een haai', vond eind augustus plaats vanaf Neeltje Jans. Doel van dit evenement was om in een tijdspanne van drie dagen zoveel mogelijk haaitjes met de hengel te vangen, te meten, van een merkje te voorzien en vervolgens levend weer terug te zetten. Met dat voor ogen gingen in totaal 230 deelnemers verdeeld over elf charterschepen vanuit Neeltje Jans een dagje 'naar de haaien'. Veel landelijke pers toonde belangstelling en op televisie waren aan boord gemaakte reportages te zien bij Hart van Nederland, in

het Jeugdjournaal en bij Omroep Zeeland. Vanwege het succes zal Sharkatag in 2013 worden herhaald.

Het concept Sharkatag is overigens ontwikkeld door het Scottish Sea Angling Conservation Network (www.tags-harks.com en www.ssacn.org) en in Nederland door Sportvisserij Nederland overgenomen. Door jarenlang haaien te merken hebben de Schotten een beter beeld van de daar aanwezige haaienpopulaties. Met behulp van die informatie, gekoppeld aan een sterke lobby, hebben de Schotse sportvissers het voor elkaar gekregen dat alle in de Schotse wateren voorkomende haaien- en roggensorten een beschermde status hebben. De sportvisserij mag er gericht op vissen, maar gevangen haaien en roggensorten moeten direct weer worden teruggezet. Ook in Nederland hopen we dit voor elkaar te krijgen. De hengelcharters in Zeeland zien dat door alle publiciteit rondom de haaienvangsten van de afgelopen jaren, hun visserij steeds positiever in de belangstelling komt. Via de samenwerking met de werkgroep haaien en roggensorten en een krachtige lobby richting de politiek, hopen we de unieke kraakbeenvissen te kunnen behouden voor de toekomst en daarmee ook voor de sportvisserij.

Tot slot

Meer informatie is te vinden via www.haairog.nl. Hier is ook het tussenrapport van IMARES te downloaden. De website geeft inzichtelijke factsheets over haaien en roggensorten. **V**